

Türkiye'nin S-400 Macerasının 4 Yüzü

ABD'nin ve Avrupalı müttefiklerin ağız birliği yapmışçasına Türkiye'nin önce Çin'den sonra Rusya'dan HSS alma girişimlerine karşı çıkmalarının ardında Soğuk Savaş dönemindeki "Doğu-Batı" ideolojik kamplaşmasının etkilerinin de bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Giriş

Türkiye'nin Rusya'dan S-400 hava savunma sistemleri (HSS) satın alması birçok bakımdan tartışmalara neden oldu. Sınırlı sayıda tedarik edilmesi düşünülen HSS'nin Türkiye'nin savunmasına ne derece katkısı olacağı, S-400'lerin Rus yapımı olmasının NATO üyesi Türkiye açısından ne gibi sorunlar yaratacağı, yüksek miktarlarda doğalgaz alımı ve nükleer santral kurulmasından sonra şimdi de ülke savunmasında Rusya'ya bağımlı olmanın hangi sakıncaları doğuracağı gibi konular son iki yılda Türkiye'nin gündemini oldukça meşgul etti.

Bu süreçte konu hakkında yorum yapan uzmanlar arasında ciddi görüş ayrılıkları ortaya çıktı. Bir grup uzman S-400 alımının her yönüyle Türkiye'nin çıkarları doğrultusunda atılmış bir adım olduğunu savunurken bir başka grup uzman ise ülkenin HSS ihtiyacı olduğunu kabul etmekle beraber, S-400'lerin Rusya'dan alınacak olmasının Türkiye'nin geleneksel dış politikası ve güvenlik stratejileri bakımından yaratacağı sorunları ön plana çıkarttılar.

Bütün bu tartışmalar, Türkiye ile Rus-

ya'nın, en üst düzeyde yürütülen görüşmeler sonrasında S-400 alımı konusunda nihai anlaşmaya varmasını engellemedi. 2017'nin son günlerinde, Türkiye'de Milli Savunma Bakanı Canikli ve Rusya'da savunma sanayi şirketi Rosteh'in Başkanı Çemezov ayrı ayrı yaptıkları açıklamalarla, Türkiye'nin Rusya'dan "4 adet S-400 füze savunma sistemi bataryasını 2,5 milyar dolara satın aldığını" kamuoyuna duyurdular.

Bu noktadan geriye dönüş olması artık beklenmediği için olacak ki S-400 konusu gündemdeki öncelikli yerini başka tartışmalara bıraktı. Bu durum, bir bakıma konu hakkında fikir beyan eden herkesin, ortaya konulan menfi ya da müspet bütün görüşleri gözden geçirerek, Türkiye'nin S-400 almasının gerçekte ne gibi sonuçları olacağını daha dingin bir yaklaşımla değerlendirmesi için önemli bir fırsat teşkil edebilir.

Biz de bu değerlendirmemizde S-400 konusunu dört ayrı boyutuyla ele alıp, gelecek yıllara yönelik ne gibi sonuçlar doğuracağını öngörmeye çalışacağız.

Birinci boyut olarak, Türkiye'nin HSS ihtiyacını karşılamak bakımından S-400 alı-

**Mustafa
KİBAROĞLU**

► Prof. Dr., MEF Üniversitesi

“

S-400 HSS'nin kamuoyunda çok fazla gündeme gelmeyen bir yönü de Türkiye'nin kâğıt üzerinde müttefiki olan ancak siyasi ve askeri alanda dostane tavırlar içinde olmayan ülkelere karşı da gerektiğinde etkili olarak kullanılabilir. Sadece bu yönüyle dahi ele alındığında önemli bir hamle olduğu söylenebilir.

”

mının ne gibi katkısı olacağını ele alacağız. İkinci boyutta S-400 tedarikçisi ülkenin Rusya olmasının Türkiye'nin Batı ittifakı içindeki konumunu nasıl etkileyeceğini irdeleyeceğiz. Üçüncü olarak, Rusya ile yapılan S-400 anlaşmasının, Türkiye'nin HSS üretmek için teknoloji transferi yapmasında ne gibi katkıları olabileceğini değerlendireceğiz. Dördüncü olarak da S-400 konusunda yaşanan tartışmanın yoğunluğunun savunma sanayimize insan kaynağı bakımından neler kazandırmış olabileceği konusunu yorumlayacağız.

1. Türkiye'nin HSS İhtiyacı ve S-400

Gündemi uzun süre meşgul eden tartışmanın özünde, Türkiye'nin milyarlarca dolar maliyet yaratacak olan HSS tedarikine gerek olup olmadığı sorusu bulunmaktaydı. Bu sorunun cevabı kısa ve nettir: Evet! Türkiye'nin bulunduğu coğrafyada algıladığı tehditler sebebiyle topraklarının önemli bir bölümünde HSS konuşlandırma ihtiyacı vardır.

Tehditlerin kaynağında, Orta doğu bölgesindeki komşularımızın sahip oldukları hava gücü ve balistik füze kapasitelerinin yanı sıra NATO içinde müttefik olmamıza rağmen Ege Denizi'nde yaşanan krizler sebebiyle bir kaç kez savaşın eşiğine geldiğimiz Yunanistan'ın kapsamlı hava gücü bulunmaktadır.

Peki, Türkiye'nin yakın komşularından algıladığı bu tehdit karşısında S-400 ne ölçüde ülke savunmasına hizmet edebilir? Bu sorunun cevabını S-400 HSS'nin Sovyetler Birliği döneminde ilk olarak geliştirildiği 1970'li yıllarda üstlendiği son derece stratejik rolü hatırlayarak vermek mümkündür.

Soğuk Savaş döneminde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyetler Birliği (SSCB) arasında yaşanan nükleer silahlanma yarışında 1960'lı yılların sonları itibarıyla güç dengesi oluşmuştu. Her iki süper gücün de elinde on binlerce nükleer başlık ve onları uzak mesafelere göndermekte kullanılacak karada, havada ve denizde konuşlandırılmış balistik füze platformları vardı.

Taraflardan birinin ilk saldırıyı yapması durumunda, diğer tarafın buna karşılık verebilecek "ikinci vuruş yeteneğini" (second-strike capability) korunaklı ortamlarda bulundurma imkânı sebebiyle süper güçler arasında yaşanabilecek bir savaşın kazanımı olmaz deniyordu.

Literatürde "nükleer dehşet dengesi" olarak bilinen bu durum sebebiyle, ABD ve SSCB, istenmeyen bir nükleer savaşı engellemek ve karşılıklı güven tesis etmek amacıyla, 1972 yılında Anti Balistik Füzeler (ABM) Antlaşması imzaladılar. ABM Antlaşması'nın en dikkat çeken yaptırımlarından biri her iki tarafın da toprakları üzerinde HSS

konuşandırmayacak olmalarıydı.

Bu durumun istisnası olarak başkentler Washington ve Moskova ile her iki ülkenin kendileri tarafından belirleyecekleri birer kıtalararası balistik füze (ICBM) fırlatma silosunun olduğu bölge çevresine HSS konuşlandırılabilir. Bu istisnai durum dışında kalan toprakların tümünde HSS konuşlandırılması ABM Antlaşması ile yasaklanmıştır.

SSCB'nin başkenti Moskova'nın hava savunması için geliştirilen HSS bugün S-300 olarak bilinen ve S-400'lerin de öncülü olan sistemlerdir. Bir başka deyişle, Soğuk Savaş döneminde, nükleer tehdidin en üst seviyede algılandığı yıllarda Sovyetler Birliği'ni

yönetenler, olası bir hava saldırısına karşı S-300'lerin korumasına güvenmişlerdi. 1970'li yıllarda geliştirilmiş ilk modellerine nazaran, günümüzde çok daha ileri teknolojik özelliklere sahip olan S-400 HSS'nin, stratejik öneme haiz belli bir coğrafyayı -ki bu başkent Ankara ve İstanbul, İzmir gibi büyük şehirler olabilir, askeri stratejik bölgeler olabilir- havadan kaynaklanan tehditlere karşı etkili bir şekilde savunabilecek olması konusunda akıllarda çok fazla soru işareti kalmamış olması gerekir.

Dolayısıyla her ne kadar iki bataryadan oluşan S-400 HSS alımından söz ediliyor ve bu yönüyle eleştiriliyor olsa da bataryaların mobil olmaları, Türkiye'nin zaman içinde algılayacağı tehditler ve komşularıyla yaşayabileceği krizler sürecinde, hem ülkenin karar verici sivil ve asker yönetici kadrolarının bulunduğu ortamları savunmak hem de karşı taraf üzerinde caydırıcı etki yaratmak açısından bu bataryaları tek başlarına (stand alone) belli bölgelere konuşlandırmak mümkün olabilecektir. Sağlayacağı savunma kapasitesi ve caydırıcılık özelliği sebebiyle, S-400 HSS için ödenen maliyet makul olarak görülebilir.

2. Türkiye'nin NATO Üyesi Olması ve S-400

Rus yapımı S-400 alımı sürecinde yaşanan ve Türkiye'nin NATO ittifakı içindeki yükümlülüklerine vurgu yapan tartışmaların hemen hemen aynısı daha önce Çin yapımı HSS alımı söz konusu olduğunda da yaşanmıştı.

Tartışmaların odağında, Türkiye'ye konuşlandırılacak Çin ya da Rus yapımı HSS'nin NATO tarafından kurulmakta olan ve tüm müttefiklerin topraklarının balistik füze tehdidine karşı savunulmasında etkili olması düşünülen "Füze Kalkanı" (Missile Shield) ile entegre edilemeyecek olması sebebiyle gereksiz olduğu düşüncesi yatmaktaydı.

Türk yetkililerin kullanılacak bir "ara yüz" (interface) ile Türkiye'nin alacağı HSS'nin İttifak'ın Füze Kalkanı ile uyumlu çalışmasının mümkün olduğu görüşünü ortaya koymalarına rağmen NATO yetkilileri teknolojik açıdan mümkün olsa da Türkiye'nin

“ Sağlayacağı savunma kapasitesi ve caydırıcılık özelliği sebebiyle, S-400 HSS için ödenen maliyet makul olarak görülebilir. ”

önerisinin siyasi açıdan kabul edilemez olduğunu ifade etmişlerdir.

ABD'nin ve Avrupalı müttefiklerin ağız birliği yapmışçasına Türkiye'nin önce Çin'den sonra Rusya'dan HSS alma girişimlerine karşı çıkmalarının ardında Soğuk Savaş dönemindeki "Doğu-Batı" ideolojik karşılaşmasının etkilerinin de bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Türkiye'nin NATO üyesi olduğunu ve Füze Kalkanı'nın en stratejik unsurlarından biri olan radar sistemini kendi topraklarında, Malatya Kürecik'te konuşlandırıdığını hatırlatarak S-400 HSS almasıyla adeta İttifak'a ihanet ettiğini öne sürenlere hatırlatılması gereken önemli bir konu bulunmaktadır: Müttefik ülkelerin tüm topraklarını havadan kaynaklanan tehditlere karşı etkili bir şekilde savunacak şekilde yapılandırıldığı söylenen Füze Kalkanı, tüm unsurlarıyla operasyonel hale gelmesi durumunda dahi Türkiye'nin doğu ve güneydoğu bölgeleri, İttifak'ın hava savunmasının dışında kalmaktadır.

Dolayısıyla Füze Kalkanı'nın, Avrupalı müttefikleri, ABD'yi ve Kanada'yı tümüyle savunma kapsamına almasına karşın Türkiye'nin geniş bir coğrafyasını, milyonlarca insanını ve stratejik tesislerini koruyamaz

mayacak olması göz önünde tutulduğunda Türk yetkililerin önlem almak istemesinin anlaşılmayacak bir yanı bulunmamaktadır.

3. Türkiye'nin Teknoloji Paylaşımı Talebi ve S-400

NATO üyesi olan Türkiye'nin, Füze Kalkanı'nın açıkta bıraktığı bölgelerin hava savunması için konuşlandıracağı sistemin İttifak'ın kullanacağı sistemle uyumlu olması tabii ki en ideal durumdur.

Ancak Türkiye'nin bu yöndeki ısrarlı taleplerine duyarsız kalan müttefik ülkeler, son çare olarak önce Çin, sonra Rus HSS üreticileriyle Türk yöneticilerin görüşmelerde bulunmasını anlayışla karşılamalıdır.

Nitekim Türkiye ile Rusya'nın iki yıl süren müzakereler sonucunda 27 Aralık 2017'de nihai anlaşmaya varmalarıyla birlikte NATO müttefikimiz İtalya ve Fransa ortaklığı EUROSAM tarafından üretilen HSS'nin Türkiye'nin istediği şartlarda sağlanmasına olanak veren anlaşma kısa sürede imzalanma aşamasına gelmiş ve 5 Ocak 2018'de Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Fransa ziyareti sırasında imzalanmıştır.

Yıllarca Türkiye'nin ortak teknoloji geliştirme ve üretimde işbirliği talebine olumsuz

“
Füze Kalkanı'nın,
Avrupalı
müttefikleri,
ABD'yi ve Kanada'ya
tümüyle savunma
kapsamasına
almasına karşın
Türkiye'nin geniş
bir coğrafyasını,
milyonlarca
insanını ve
stratejik tesislerini
koruyamayacak
olması göz önünde
tutulduğunda Türk
yetkililerin önlem
almak istemesinin
anlaşılmayacak
bir yanı
bulunmamaktadır.”

cevap veren NATO müttefiklerimiz, belki de bir “blöf” olarak gördükleri Çin firması CPMIEC tarafından önerilen HQ-9 için yapılan görüşmelerin sonuçsuz kalması ve Rusya'dan S-400 alımının gerçekleşmesinin hemen ardından Ankara'nın kapısını çalmaları ve anlaşma yoluna gitmeleri, Türkiye'nin alternatif tedarikçiler arayışının ne kadar isabetli bir strateji olduğunu da ortaya koymuştur. Türkiye'nin gerek coğrafi konumu gerek sahip olduğu askeri, ekonomik ve diğer milli güç unsurları ile orta büyüklükte bir güç olduğu göz ardı edilmemelidir.

Bu kapasiteye sahip bir ülkenin savunma ihtiyaçlarını sürekli olarak dış alımlara dayalı olarak sağlması kabul edilebilecek bir durum değildir. Kaldı ki Türkiye, yakın geçmişte, Kıbrıs Barış Harekâtı'nı gerçekleştirdiği 1970'li yıllarda ve PKK terör örgütü ile en yoğun mücadeleyi yürüttüğü ve en zorlu güvenlik sınamalarından geçtiği 1990'lı yıllarda müttefiklerinin kendisine karşı uyguladığı silah ambargolarına tabi olmuş bir ülkedir. Bu acı tecrübeleri Türk yetkililerin unutmalarını beklemek hata olur. Bu sebeple, Türkiye'nin kendi imkan ve kabiliyetleriyle savunma teknolojilerini geliştirmek istemesi ve uluslararası ihalelerde bu şartı ortaya koyması son derece doğaldır.

Gelişmelerde bu tutumun, Türkiye'nin bundan sonraki savunma sistemleri tedariki süreçlerinde Türk yetkililer tarafından dikkatle gözetileceğine dair güçlü işaretler bulunmaktadır.

4. Savunma Sanayi ve S-400

Savunma sanayii son derece stratejik öneme sahiptir. Bu alanda ortaya konulan ürünler, ülkelerin yalnızca savunma kapasitelerini arttırmalarına katkı yapmakla kalmayıp zaman içinde sivil yaşamdaki kullanılmaları yoluyla, kendilerine yapılmış olan yatırımları kat be kat geri ödeyen ciddi ekonomik büyüklük de yaratmaktadır. Bu durumun pek çok örneği mevcuttur. Günümüzde yaşamımızın vazgeçilmez parçaları haline gelen internet, mobil akıllı telefonlar gibi ortaya çıkan ürün ve hizmetlerin hemen hepsi sivil ortamlarda kullanıma girmelerinden yıllar önce yüksek bütçeli gizli askeri projeler kapsamında geliştirilmiştir. Önemli bir kısmının özellikle istihbarat ve özel kuvvetler birimlerince, ülkelerinin güvenliğini ilgilendiren operasyonlarda kendilerine avantaj sağlayacak şekilde kullanılmış oldukları bilinmektedir. Bu sebeple gelişmiş birçok ülke, ileri düzeyde bilim ve teknoloji geliştiren kurum ve kuruluşlara sahip olmak için çok büyük meblağlar harcamakta, dünyanın hemen her köşesinden, tespit ettikleri en zeki insanları kendi ülkelerine çekecek son derece cazip şartlar yaratmaktadırlar. Savunma harcamaları konusunda ABD, açık ara lider ülke konumunu uzun yıllardır bırakmamaktadır.

2018 yılı askeri harcama bütçesi 825 milyar dolar olan ABD, bu miktarla kendisini takip eden 9 ülkenin harcamalarının toplamı kadar bir savunma bütçesine sahip

olmaktadır. Yüzlerce milyar dolar harcama kapasitesi olan ABD, savunma sanayi alanında çalışacak bilim insanlarını öncelikle dünyanın en tanınmış üniversitelerine çekmekte, oradan mezun olmalarını müteakiben araştırma enstitülerinde ve savunma sanayi içinde yer alan şirketlerde istihdam etmek suretiyle bu sektörde kalıcı olmalarını sağlamaktadır. Bu nedenle kendi ülkelerinde benzer imkânlar bulamayan zeki ve yetenekli gençler rotalarını ABD yönüne kırmakta ve o ülkenin daha da güçlenmesine hizmet etmektedirler.

Türkiye gibi bölgesinde ağırlığı olan orta büyüklükteki bir ülkenin bulunduğu coğrafyadan algıladığı tehditlerle baş edebilmesi ve ekonomik açıdan da kalkınması için ABD ve diğer ülkelere beyin göçünü önleyecek şartları süratle oluşturması gerekmektedir.

Türk savunma sanayi alanına yapılacak kapsamlı yatırımlar bu konuda önemli yol kat edilmesine imkân verebilir. S-400 tartışmaları, bir kısmı daha lise çağlarında olan bir kısmı üniversitelerde mühendislik, temel bilimler gibi alanlarda eğitim gören çok sayıda Türk gencinin savunma sanayi alanına ciddi ilgi duymasına ve bu sektörde yer almak için şimdiden girişimlerde bulunmasına yol açacak ve Türkiye'nin uzun vadeli çıkarlarına hizmet etmiş olacaktır.

Sonuç

Yurt içinde ve yurt dışında gündemi uzun süre meşgul eden S-400 HSS'nin Rusya'dan satın alınması sürecine geri dönüp baktığımızda Türkiye'nin bu girişiminin öne çıkan dört boyutunu bu yazımızda ele aldık. İçeriden ve dışarıdan sivil ve asker uzmanların, bürokratların ve siyasilerin çok yönlü eleştirilerine maruz kalan Türkiye'nin S-400 macerasının öne çıkan dört yüzünün de daha sakin bir şekilde değerlendirmesini yaptığımızda, Rusya ile varılan anlaşmanın ülkemiz bakımından kaygılanacak ya da kayıp olduğu düşünülecek yönleri olmadığı görülebilmektedir.

Bilakis planlandığı şekilde sonuçlanırsa topraklarımız üzerinde konuşlandırılacak S-400 HSS, gerek duyulan zamanda ve yerde hem karar verici kadroların bulunduğu bölgeleri ve stratejik öneme haiz tesisleri korumakta hem de saldırı planı olanların caydırılmasında etkili olacaktır. S-400 HSS'nin kamuoyunda çok fazla gündeme gelmeyen bir yönü de Türkiye'nin kâğıt üzerinde müttefiki olan ancak siyasi ve askeri alanda dostane tavırlar içinde olmayan ülkelere karşı da gerektiğinde etkili olarak kullanılabilir olmasıdır. Sadece bu yönüyle dahi ele alındığında önemli bir hamle olduğu söylenebilir.